

Rejseberetning fra 'Narrative Matters' 2002

- en tværfaglig konference om narrative perspektiver, tilgange og emner på tværs af human- og socialvidenskaberne, 16. - 19. maj, 2002, i Fredericton, Canada

Svend Brinkmann

Forskere og praktikere inden for en lang række felter i human- og socialvidenskaberne er i stigende grad blevet interesseret i narrativer, i historier. Det søges at forstå menneskelig identitet, adfærd, hukommelse og erkendelse som narrativt struktureret. Inden for psykologien er især Jerome Bruner associeret med denne 'narrative vending' som nogen har døbt den. I lyset af postmoderne kritikker af traditionelle tilgange til videnskab, magt, autoritet og identitet, har den narrative tilgang virket indbydende, og en række teoretiske studier er blevet foretaget, ligesom det er søgt at belyse menneskelige praksisser som f.eks. psykoterapi ud fra den narrative teori. I maj 2002 samledes forskere og praktikere fra hele verden - og fra et væld af discipliner bl.a. antropologi, filosofi, gerontologi, psykologi, litteratur, geografi, journalistik osv. - i Fredericton, Canada for at udveksle idéer og erfaringer om narrativ teori og praksis; og for at fortælle historier.

Fredericton er hovedstad i provinsen New Brunswick. Mest af alt minder den om Springfield, hjemby for den legendariske tegnefilmsfamilie The Simpsons. I Fredericton kører man pick-up truck, man bærer baseball kasket, og man spiser brasede kartofler på sin lokale diner. Selv om byen er provinshovedstad, så er den meget lille, og jeg måtte flyve med noget så sjældent som et propelfly for at komme dertil. Byen er dog et besøg værd; den ligger smukt ned til St. John floden, og den har mange gamle træhuse i et væld af farver. Desuden har byen to universiteter; det ene er katolsk (St. Thomas) og det andet er det ældste engelsksprogede universitet i Canada, University of New Brunswick. Indbyggerne har den berømte "Eastern hospitality", hvilket man forvisses om ved en gåtur i byens gader, hvor alle insisterer på at hilse. Lidt uden for byen ligger hotel Sheraton. Dets bombastiske, standardiserede, ridderborgsagtige arkitektur står i skarp kontrast til byens træhuse, men heldigvis ligger "Sunshine Diner" lige overfor, hvor man kan få sin kalkunsandwich og ishockeysladder. På Sheraton skulle konferencen holdes; her skulle fortælles historier.

Den første aften var Mary Catherine Bateson keynote-taler. Bateson er professor i antropologi og engelsk, og tilknyttet så forskellige universiteter som George Mason, Harvard og University of Northern Iran. Hun er især berømt pga. sin familiære baggrund. Hendes mor er den legendariske antropolog Margaret Mead, og hendes far er renæssancemennesket Gregory Bateson. M.C. Bateson er dog også en vigtig forsker i egen ret. Hendes antropologiske studier har været banebrydende i brugen af narrative analyser og perspektiver. Jeg erfarede, at man kan gøre, hvad man vil, når man er akademisk superstjerne, og frem for at tale fra manuskript i overensstemmelse med det forudgivne oplæg (med titlen *Narrative, Adaptation, and Change*), kan man sætte sig ned og tale frit fra leveren. Dette var ikke uinteressant, men rodet, og jeg fik associationer til et bønnemøde. Den følgende dags keynote-taler var lægen David Kuhl, og bønnemøde-stemningen var endnu tykkere her. Kuhl arbejder både som læge ved en enhed for døende og er professor ved *Department of Family Practice* på University of British Columbia i Canada. Det bedste ved Kuhls oplæg, *Exploring Spiritual and Psychologi-*

cal Issues at the End of Life – Using a Narrative Process, var paradoksalt nok, da mikrofonen holdt op med at virke, for da talte han om sin medvirken i verdens største talk-show, hos Oprah Winfrey, hvor han havde fået 4 minutter og 17 sekunder til at tale om sin forskning i døende menneskers narrativer. Det var spændende og afslørende at høre inside-historier fra tv-verdenen. Da mikrofonen virkede igen talte han videre om sin forskning i kronisk sygdom, død og narrativer. Hans forelæsning var mere gribende end oplysende, og hvis jeg skal være grov, mindede genren mere om følelsesladet romanbladslitteratur end om akademisk vidensformidling. Jerome Bruner skulle også have været keynote-taler, men han er en både travl og gammel mand, så han måtte nøjes med at sende sine hilsener.

Heldigvis var kvaliteten af de almindelige oplæg ofte bedre end keynote-talernes. I det følgende vil jeg referere nogen af de bedste, jeg hørte. Konferencens bedste oplæg kom fra Stephan Marks, der leder forskningsprojektet 'Historie og Erindring' ved Pädagogische Hochschule i Freiburg, Tyskland (se evt. <http://www.ph-freiburg.de/erinner/>). Dette projekt søger at afdække nazismens rødder. Ikke ved at belyse nazilederne, men ved at se på de millioner af mennesker, der lod sig forføre af Hitler og de andre ledende nazister. Marks og medarbejdere har indtil nu interviewet 43 af de tidligere nazister, der endnu er i live, og dette kvalitative studie er et af de bedste, jeg har stiftet bekendtskab med. De teoretiske overvejelser har været meget grundige, og analysen af interviewene sker ved to, af hinanden uafhængige forskerhold. Forskerne bruger bevidst sig selv som forskningsredskab. De søger at udnytte, snarere end at eliminere, deres egen subjektivitet, og de har her fundet stor inspiration i psykoanalysen. To psykoanalytikere fungerer endvidere som supervisorer. Forskerne arbejder især med opmærksomhed mod egne reaktioner ved interviewene (modoverføring), og Marks havde herigennem fundet, at skam havde været ledende motiv hos de mennesker, der fulgte nazismen i tiden efter 1. verdenskrig. Resultaterne skal bruges til udarbejdelse af en bedre didaktik ved historieundervisning i Tyskland, og kan være et bidrag til at undgå fremtidige nationalsocialistiske scenarier. Marks' oplæg var lige så gribende som Kuhls, og han var tydeligt berørt selv, men hans grundlæggende teoretiske og metodiske fundering var langt grundigere.

Haim Yacobis forskning viste sig at være sørgelig aktuel. Yacobi, der er uddannet arkitekt og nu arbejder på en ph.d. i urban geografi ved Ben Gurion universitetet i Israel, lærte jeg også personligt at kende. Hans forskning vedrører identitet, rum og magtforhold i en israelsk by, hvor der både bor jøder og arabere. Af Yacobi lærte jeg, at arkitektur er et af de mest effektive magt- og kontrolredskaber. De, der har magten til at forme byerne, har derigennem en væsentlig magt over konstruktionen af folks identitet. Yacobi havde udvalgt ét interview, som han analyserede grundigt ved hjælp af narrative metoder, og han demonstrerede, som en af de få på konferencen, at overordnet social teori (Bourdieu, Foucault, Lefebvre) kunne belyse enkelt-narrativer.

Kathryn Kang fra institut for Government and International Relations ved University of Sydney i Australien gennemgik en række film fra sen-halvfemserne (bla. *The Firm*, *Fight Club* og *American Psycho*) og viste, lidt overraskende, hvordan disse film indeholder en politisk aktivisme; de op- og udfordrer publikum til at handle og gen-narrativisere deres liv, og derigennem få handlekraft til at genfortælle de historier, samfundet aktuelt tilbyder. Kang diskuterede globalisering og forbrugersamfundet og mente at kunne vise, at de populære film faktisk in-

deholder en politisk antagonisme, som hun relaterede til mod-globaliseringsbevægelserne m.m.

Der var få gode ting, der direkte var relateret til psykologi. Allen Tilley, der er professor i engelsk (ved University of North Florida) og ikke i psykologi, diskuterede de mange nye narrative terapier, og han søgte at vise, at de har større affinitet til traditionelle terapier (f.eks. psykoanalyse) end det ofte antages af narrative terapeuter selv. I Tilleys perspektiv er postmoderne terapi en ironisering over de etablerede terapiformer, men de samme grundlæggende teknikker og former består. Tilley var særligt inde på, hvordan psykoanalytiske teknikker stadig findes i postmoderne terapier, men nu uden en tro på at psykoanalysen er en "sand" teori om psyken; derfor "ironiseringen". Desuden kan nævnes psykologen Chaim Noy fra Hebrew University i Israel, der leverede en spændende og overbevisende analyse af rygsækrejsendes narrativer som rite de passage.

Jeg havde også selv et paper at præsentere med titlen *The Narrative Character of Moral Life*. Desværre var jeg blevet flyttet pga. en programændring, så jeg skulle i ilden allerede dagen efter min ankomst, hvor jeg halvt bevidstløs af mangel på søvn (jet-lag!), men til stor almen morskab, begyndte med at dele mit manuskript ud, i stedet for de medbragte hand-outs. Det gik dog fint, da jeg først kom i gang. Jeg talte om idéen om et sammenhængende livsnarrativ som forudsætning for moralsk dømmekraft. Der var mange tilhørere. Jeg tror, dog at de primært var kommet for at høre Sheila Mason, professor i filosofi ved Concordia universitetet i Canada, der talte alment om narrativ etik. Hun syntes jeg havde været modig i mit valg af et meget filosofisk emne ved en tværfaglig konference som denne, men efter reaktionerne at dømme var tilhørerne interesserede og positive.

Generelt var oplæggene netop *spændende*, fyldt med *historier*, men ofte uden overordnede teoretiske overvejelser og konklusioner. Ofte blev der fortalt historier for historienes egen skyld. Mange oplægsholdere indledte med personlige narrativer, der formentlig skulle tjene til at situere deres egen udvikling, men ofte forblev meningen med disse mange personlige historier skjult, og man måtte gætte sig til sammenhængen.

Ud over teoretiske overvejelser manglede jeg også at høre om de overordnede kulturelle og samfundsmæssige aspekter ved narrativisering. Der er ingen tvivl om, at vi lever i et ekstremt narrativiserende samfund. Overalt fortælles der historier. Vi bombarderes med dem gennem reklamer, film, tv og musik. Man kan ikke tage bussen uden at der skal fortælles en historie; busrejsen skal være en oplevelse, og hos Aarhus Sporveje hænger digte i busvinduerne. Historier er blevet en vare, der kan købes og sælges. En vare har ikke længere værdi pga. dens materiale eller det arbejde, der er investeret i forarbejdningen. Varens værdi er bestemt af den historie, den fortæller om ejeren. Gode historier er derfor dyre. Ingen oplægsholdere var, så vidt jeg kunne se, inde på disse aspekter ved narrativer. Få var kritiske over for den samfundsmæssige narrativisering, og få bemærkede de mulige faldgruber ved narrativer; er løgn, propaganda og historieforfalskning ikke også narrativer, som har en væsentlig betydning for mennesker og kulturer? Ingen oplægsholdere diskuterede narrativers eventuelle sandhed og falskhed; narrativer - eller "det narrative" - lod til at være positivt ladet i sig selv.

Desuden manglede en fundamental fornemmelse for tavshed. Skal der altid fortælles historier? Kan man fortælle historier om alt, eller er der situationer, hvor man blot må tie? Jeg sætter ikke spørgsmålstegn ved at det er vigtigt at høre døende menneskers narrativer, men kunne det ikke tænkes, at døden og andre eksistentielle situationer indebærer en dimension af principiel ikke-narrativerbarhed? Jeg ønsker ikke taleforbud, men blot en refleksion over, om man kan narrativisere alt. "Det hvorom man ej kan tale, om det må man tie", sagde Wittgenstein i 1922, men ved "Narrative Matters" konferencen kunne der tilsyneladende tales og fortælles om det hele. Kun Ulrich Teucher fra University of British Columbia diskuterede disse problemer, men jeg hørte desværre ikke hans oplæg, *Writing about Cancer: Problematic Technologies of Narrative*. Heldigvis fik jeg dog lejlighed til at tale med ham senere. Hans forskning vedrører cancer og de "usigelige" elementer ved cancersygdomme, der ofte ignoreres eller direkte krænkes af de mange cancernarrativer, b.la. i humanistisk sundhedsforskning. Teucher er både uddannet sygeplejer, litterat og psykolog, og arbejder bla. med Heideggers filosofi til at forstå de elementer af livet, der modstår narrativisering og "italesættelse", som det hedder i moderne psykologisk terminologi.

En samlet lære, jeg uddrog af deltagelsen i denne konference, var, at man lærer mest i pauserne. Man lærer mest ved at tale med andre oplægsholdere, over frokosten, middagen, eller når øllen skal drikkes efter dagens program. Her får man forskernes hjerteblod, uindpakket. Her forstår man, at 'narrative matters'. Her forstår man, at forskning kan være mere end blot neutral dataindsamling. Når Yacobi undersøger urban planlægning og magtrelationer i "mixed cities" i Israel, er det med et ægte politisk og moralsk engagement, og når Marks undersøger nazi-medløbere, er det med samme personlige involvering. Jeg lærte også, at "det narrative felt" i human- og socialvidenskaberne er meget svingende i kvalitet, og at det er uhyre svært at lave gode narrative analyser. Det kan godt være, at menneskelivet er en historie, men at forstå sådan en historie er svært, og endnu sværere er det at få ny viden og indsigt gennem sin forståelse. Historier er så underholdende i sig selv, at det er svært at give dem "videnskabelig form" (og dette mener jeg ikke i nogen positivistisk retning).

Med alle disse historier og min nyerhvervede lærdom i bagagen var jeg glad for at forlade det skrækkelige Mchotel Sheraton, og i stedet spise brasede kartofler og kalkunsandwich på Sunshine Diner på den anden side af gaden. Her var det vigtigste "narrativ", at Toronto havde tabt ishockeyfinalen. De lokale ville sikkert have rystet på hovedet, hvis de havde hørt vores akademiske narrativer på hotellet.